

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยทำการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และจากแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยการนำเสนอผลการสรุปการวิจัยและอภิปรายผล เพื่อหาข้อสรุปในผลงานวิจัย จากผลการศึกษสามารถสรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

๕.๑.๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า ประชาชน ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๐๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๙ มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี จำนวน ๒๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๗ ระดับการศึกษา มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า จำนวน ๑๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๒ มีอาชีพส่วนตัว จำนวน ๑๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๙ และมีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๒

๕.๑.๒ ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๔๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ ดังนี้

๑. ด้านปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๕๐

๒. ด้านวิริยพละ กำลังแห่งความขยันหมั่นเพียร ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๔๙

๓. ด้านอนวัชพละ กำลังการทำงานโดยสุจริต ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๔๙

๔. ด้านสังคพละ กำลังการสงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์ ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๔๘

๕.๑.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน เพื่อนำไปสู่การตอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียด ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

๕.๑.๔ สรุปข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

๑. ด้านปัญญาพละ “กำลังความรู้หรือความฉลาด”

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง เป็นนักวางแผนและจัดทำนโยบายมีการกำหนดขั้นตอนการวางแผน มีการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมให้การสนับสนุน ประชาชนให้มีส่วนร่วมการทำงานเต็มประสิทธิภาพ มีความคิดที่เป็นกุศล การคิดแบบสร้างสรรค์ มองในแง่บวก มองเห็นประโยชน์จากทุกสิ่งทุกเหตุการณ์ และเป็นนักพัฒนาโดยเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

๒. ด้านวิริยะพละ “กำลังแห่งความขยันหมั่นเพียร”

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง ควรมีการกระตุ้นผู้ร่วมงานเกิดแรงบันดาลใจ และมีความกระตือรือร้น ในการพัฒนาท้องถิ่น มีความรับผิดชอบสูง และมีความมุ่งมั่นในการบริหารงาน ซึ่งมีความอดทนต่อปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นตลอดการบริหารงาน มีความมุ่งมั่น และให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และใช้ความเพียรพยายามแก้ไขให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี ได้พัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๓. ด้านอนวัชพละ “กำลังการทำงานโดยสุจริต”

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง ควรมีการวางตนยึดถือความถูกต้องดีงาม มีความซื่อสัตย์สุจริตตั้งอยู่ในหลักธรรมมีคุณธรรมและจริยธรรม มีความโปร่งใสเป็นโอกาสให้ผู้ร่วมงานและประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ในการปฏิบัติหน้าที่ควรปฏิบัติตนด้วยความสุจริต ยุติธรรม โดยมีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือคำติชมจากผู้อื่นด้วยความเต็มใจ เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาการทำงาน และเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรม มีเหตุ มีผล

๔. ด้านสังคพพละ กำลังการสงเคราะห์หรือ มนุษยสัมพันธ์

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง ควรเป็นผู้นำที่ดีมีการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ต่อกัน เป็นผู้มีน้ำใจช่วยเหลือ

บุคลากรในเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว มีความพร้อมในการที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อช่วยเหลือคนอื่นอย่างเต็มความสามารถ

๕.๑.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

๑. ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด

ภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง ตามหลักปัญญาพละ คือ กำลังความรู้หรือความฉลาด เป็นผู้นำที่ดี มีความรู้ และมีทักษะทางด้านบริหาร มีความสามารถในการวางแผน วิเคราะห์สถานการณ์ได้ รู้หลักการและเหตุผล มีการกำหนดเป้าหมายในการทำงานและมีทักษะในงาน เป็นนักวางแผนที่ดี มีแบบแผนในการส่งเสริมการทำงาน ดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือผู้ร่วมงานอย่างเต็มความสามารถ และเสริมสร้างความรักความสามัคคีในหมู่ผู้ร่วมงาน

๒. วิริยะพละ กำลังแห่งความขยันหมั่นเพียร

ภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง เป็นผู้นำที่มีความตั้งใจทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการกำหนดเป้าหมายในการทำงาน มุ่งประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก และมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา บริหารงานโดยมีความเพียรพยายาม อุตุน มีความมุ่งมั่นในการทำงาน ให้ความช่วยเหลือส่งเสริมการพัฒนาด้านความรู้ด้านอารมณ์จิตใจและด้านสังคมต่อเพื่อนร่วมงานตามกำลังความสามารถ ให้ความช่วยเหลือผู้ร่วมงานให้พ้นจากความเดือดร้อนทั้งทางกายและใจในภาวะที่ได้รับความเดือดร้อนเป็นทุกข์

๓. อดวิชชพละ กำลังการทำงานโดยสุจริต

ภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง คือ เป็นผู้นำมีสะอาดโดยการกระทำไม่ผิดกฎหมาย และศีลธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม เสียสละ ขยันอดทนมีวินัย หมั่นสำรวจตัวเองอย่างสม่ำเสมอรู้จักปรับปรุงตัวเอง สุขภาพร่างกายแข็งแรง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นและผู้ร่วมงาน วางตนเหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดี ให้คำปรึกษาที่ดีและให้คำแนะนำแก่เพื่อนร่วมงานเมื่อมีปัญหา

๔. สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์หรือ มนุษยสัมพันธ์

ภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง เป็นผู้นำที่มีจิตใจ เมตตา กรุณา โอบอ้อมอารี เข้าถึงประชาชน มีความสามารถทางการบริหาร ทั้งเรื่องการบริหารเงินบริหารคน บริหารทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการสร้างเกณฑ์ในการทำงานมีกระบวนการติดตาม ประเมินผลการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูล และมีความเมตตาอารีต่อบุคลากรใน

องค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น คำนึงถึงหมู่คณะก่อนตัดสินใจในเรื่องที่มีผลต่อส่วนรวมอย่างมีเหตุผล ให้ความช่วยเหลือการจัดสรรสวัสดิการ

๕.๑.๖ บทสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย

ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ตามหลักปัญญาพละ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง เป็นนักวางแผน รู้จักหลักความจริงเป็นผู้ที่มีความคิดและวิสัยทัศน์ก้าวไกล ให้ความรักความปรารถนาดีต่อประชาชนอย่างแท้จริง และอุทิศตนให้กับงานในองค์กร หลักวิริยพละ เป็นผู้ที่มีความตั้งใจทำงานจริงจังต่อประชาชน สามารถแก้ไขปัญหา สนับสนุนและส่งเสริมให้ขวัญกำลังใจ แก่ประชาชน และแสดงความชื่นชมด้วยวิธีอื่นๆ ตามความเหมาะสมและตามโอกาสอันควรปัญหา/อุปสรรคต่างๆ หลักอนวัชพละ เป็นผู้ที่มีความยุติธรรมในการบริหารงานความซื่อสัตย์สุจริตตรวจสอบได้ รวมถึงปฏิบัติหน้าที่ให้ยึดกฎระเบียบเป็นหลัก และหลักสังคหพละ เป็นผู้ที่มีจิตใจ เมตตา กรุณา โอบอ้อมอารี เข้าถึงประชาชนช่วยเหลือแนะนำเมื่อประชาชนมีความทุกข์ ช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ และเต็มความสามารถที่จะพอช่วยได้

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูล การวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” มีประเด็นการอภิปรายผลดังนี้

จากผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้คือ

๕.๒.๑ ด้านปัญญาพละ จากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านปัญญาพละ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่านายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง เป็นนักวางแผนและจัดทำนโยบายมีการกำหนดขั้นตอนการวางแผน มีการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมให้การสนับสนุนประชาชนให้มีส่วนร่วมการทำงานเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสุรเดช คมภิรปญโญ** (อินปัน) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อภาวะผู้นำตามหลักพละ ๔ ของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ๑.ประชาชนมีความคิดเห็นว่าผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีภาวะผู้นำตามหลักพละ ๔ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นว่าผู้นำ อบต. มีภาวะผู้นำอยู่ในระดับมาก ๒ ด้าน คือ ด้านวิริยพละและด้านสังคหพละ สำหรับด้านปัญญาพละและด้านอนวัช

พละประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ๒. ผลการเปรียบเทียบพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักผล ๔ ของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอพร้าวก้าง จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล แตกต่างกันตามรายได้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน^๑ และภาวะผู้นำในด้านการพัฒนาชุมชน ควรเป็นนักพัฒนาโดยเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสังฆรักษ์พรพรม อภิณฺจโน** (กุลทอง) ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของพระครูพิศาลประชานาถ (ชอบ สุขเมโธ)” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของพระครูพิศาลประชานาถ (ชอบ สุขเมโธ) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ๓.๖๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้งด้านการสาธารณสงเคราะห์และด้านการศึกษาสงเคราะห์พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของพระครูพิศาลประชานาถ (ชอบ สุขเมโธ) อยู่ในระดับมากทั้งสองด้าน ๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของพระครูพิศาลประชานาถ (ชอบ สุขเมโธ) โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ ระดับการศึกษาและอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของพระครูพิศาลประชานาถ (ชอบ สุขเมโธ) แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุและรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของ พระครูพิศาลประชานาถ (ชอบ สุขเมโธ) ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^๒ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุภาวดี ติมนิทร** ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นของกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ระดับภาวะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นของกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีภาวะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และหลักการและกระบวนการวางแผน ด้านการรับรู้ข่าวสารในเรื่องการพัฒนาท้องถิ่นและอื่นๆ กรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีตำแหน่งในองค์การบริหารส่วนตำบล และระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง แตกต่างกันมีภาวะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และหลักการและกระบวนการวางแผนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕^๓

^๑ พระสุรเดช คมกักรปญฺโญ, (อินปัน), “ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อภาวะผู้นำตามหลักผล ๔ ของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอพร้าวก้าง จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, อ้างแล้ว.

^๒ พระครูสังฆรักษ์พรพรม อภิณฺจโน (กุลทอง), “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของพระครูพิศาลประชานาถ (ชอบ สุขเมโธ)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, อ้างแล้ว.

^๓ สุภาวดี ติมนิทร, “ภาวะผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นของกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, อ้างแล้ว.

๕.๒.๒ ด้านวิริยพละ จากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านวิริยพละ กำลังแห่งความขยันหมั่นเพียร โดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่านายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง มีการกระตุ้นผู้ร่วมงานเกิดแรงบันดาลใจ และมีความกระตือรือร้น ในการพัฒนาท้องถิ่น มีความรับผิดชอบสูง และมีความมุ่งมั่นในการบริหารงาน ซึ่งมีความอดทนต่อปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นตลอดการบริหารงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสังฆรักษ์ณรงค์ฤทธิ์ ฐานวโร** ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาภาวะผู้นำของพระราชาธรรมโสภณ (จำปี จนทมโม) เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำหรือผู้บริหารที่มีความรู้ ความสามารถ ชักนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ตั้งใจประสงค์และเกิดความพึงพอใจ เชื่อว่า ผู้มีภาวะนำ พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงภาวะผู้นำไว้ว่าผู้นำต้องมีคุณสมบัติทั้งภายในและภายนอกคือ มีวิสัยทัศน์ ชำนาญงานและเป็นผู้มีอัธยาศัยดีเป็นที่วางใจของผู้อื่น มีบุคลิกน่าเชื่อถือ สง่างาม และต้องรู้จักนำหลักธรรมไปบูรณาการใช้อย่างเหมาะสม หลักธรรมเหล่านั้น ได้แก่ หลักอริยปทัสส ๓ รู้ระบอบการบริหารงานที่เหมาะสมแก่องค์กรและชุมชน, พรหมวิหาร ๔ รู้จักใช้พระเดชและพระคุณ, สังคหวัตถุ ๔ รู้จักหลักการผูกมิตรไมตรีต่อคนอื่นได้ดี, พละ ๕ รู้จักบริหารตนเองอย่างชาญฉลาดและมีความมั่นคงทางสติปัญญาและอารมณ์ตลอดจนหลักธรรมอื่นๆ ที่มาสนับสนุนความเป็นผู้นำ ได้แก่ (๑) สาราณียธรรม ๖ รู้หลักการบริหารตนและบริหารงานไปพร้อมกัน (๒) หลักทศ ๖ รู้หลักบทบาทและหน้าที่ทางสังคม (๓) หลักอภิธานียธรรม ๗ รู้หลักบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงประโยชน์องค์กรต้องมาก่อน (๔) หลักสัปปริสธรรม ๗ รู้หลักบริหารตนและองค์กรอย่างรู้เท่าทันและเป็นการป้องกันความเสียหายอันจะเกิดขึ้นแก่องค์กร และพึงเว้นจากหลักธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาภาวะผู้นำอีก ๓ หมวด คือ (๑) อกุศลมูล ๓ แนวคิดในใจที่ต่อต้านความดี (๒) อตตาริปปตัย การใช้เผด็จการเบ็ดเสร็จสำหรับบริหารจัดการ และ (๔) อคติ ๔ การวางตนไม่เหมาะสม ส่วนแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำตามทฤษฎีสมัยใหม่มีมาก แต่แนวคิดทฤษฎีผู้นำเชิงปฏิรูปมีลักษณะที่โดดเด่นกว่าทุกทฤษฎี เพราะเป็นการบูรณาการทฤษฎีต่างๆ เข้าด้วยกัน อันทำให้ผู้นำมีลักษณะที่ส่งเสริมองค์กรได้มากกว่าและทำงานร่วมกับบุคคลอื่นในหลากหลายมิติ ทฤษฎีภาวะผู้นำทั้งสองหากนำมาบูรณาการอย่างเหมาะสมย่อมก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อองค์กรและสังคม^๔ และมีความมุ่งมั่น และให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และใช้ความเพียรพยายามแก้ไขให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี ได้พัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระเสถียร จิติสมปโน** ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับธรรมาภิ

^๔ พระครูสังฆรักษ์ณรงค์ฤทธิ์ ฐานวโร, “ศึกษาภาวะผู้นำของพระราชาธรรมโสภณ (จำปี จนทมโม) เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, อ่างแล้ว.

บาล ในการบริหารวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานครทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนรายด้านพบว่า ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ในการบริหารวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา สถานภาพ วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ที่ต่างกัน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ในการบริหารวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน คือ อายุ สถานภาพ วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ในการบริหารวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน คือ พรรษา^๕

๕.๒.๓ ด้านอนวัชชผล จากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านอนวัชชผล กำลังการทำงานโดยสุจริต โดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่านายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง มีการวางตนยึดถือความถูกต้องดีงามมีความซื่อสัตย์สุจริตตั้งอยู่ในหลักธรรมมีคุณธรรมและจริยธรรม มีความโปร่งใสเป็นโอกาสให้ผู้ร่วมงานและประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ในการปฏิบัติหน้าที่ควรปฏิบัติด้วยความสุจริต ยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระบุญเรือง จิตธมโม ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ผู้นำ ในพระพุทธศาสนาศึกษาเฉพาะวิธีการแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า จากผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำ คือ ผู้มีความรู้ความสามารถในการตัดสินใจ ในการนำพาตนเองและหมู่คณะให้สามารถดำเนินไปได้ในสถานการณ์ที่เหมาะสม ภาวะผู้นำ นั้นยังขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพเป็นตัวส่งเสริมพระพุทธศาสนาแสดงหลักธรรมไว้สำหรับผู้นำ คือ หลักพรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ สังหัตถ์ ๔ ฆราวาสธรรม ๔ ทศพิธราชธรรม ๑๐ และจักรวรรดิธรรม ๑๒ เมื่อรวมลักษณะของหลักธรรมทั้งหมดแล้วก็ล้วนเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้ผู้บริหารมีคุณสมบัติที่ดี และประสบความสำเร็จในการบริหารองค์กรทั้งสิ้น^๖ และเป็นผู้ที่มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือคำติชมจากผู้อื่นด้วยความเต็มใจ เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาการทำงาน และเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรม มีเหตุ มีผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนวิสน์ คงสระบัว ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำพึงประสงค์ตามหลักพุทธศาสนาของผู้นำชุมชนตามความคิดเห็นของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธ

^๕ พระเสถียร จิตสมปนโน, “ภาวะผู้นำกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), อ้างแล้ว.

^๖ พระบุญเรือง จิตธมโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ผู้นำในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะวิธีการแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต, อ้างแล้ว.

ศาสนา ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับดังนี้ ปริสัณญตา ธัมมัญญตา มัตตัญญตา อัตตัญญตา กาลัญญตา และปุคคลัญญตา การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธศาสนา ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธศาสนา ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ สถานภาพทางครอบครัว อาชีพ อยุงาน วุฒิการศึกษา และรายได้ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธศาสนา ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญที่ .๐๑ และ .๐๕^๗

๕.๒.๔ ด้านสังคหผล จากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอลำลูก จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้านสังคหผล กำลังการสงเคราะห์หรือ มนุษยสัมพันธ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่านายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง เป็นผู้นำที่ดีมีการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ต่อกัน เป็นผู้มีน้ำใจช่วยเหลือบุคลากรในเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูมเมธี** ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำ เป็นคุณลักษณะที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้นำและผู้บริหารทุกระดับ และเป็นกลไกให้การบริหารงานบรรลุตามวัตถุประสงค์และความหมายของภาวะผู้นำ ยังมีมากมายแล้วแต่จะมีผู้นิยาม ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาการที่จะเป็นผู้นำที่ดีที่มีความสามารถ ก็ต้องสร้างภาวะผู้นำให้แก่ตนเองโดยเริ่มพัฒนาที่จิตใจของตน และยึดหลักธรรมในการบริหารงาน ส่วนหลักธรรมสำหรับผู้นำในพระไตรปิฎก ได้แก่ หลักราชสังคหะวัตถุ หลักจักรวรรดิวัตร หลักอปริหานิยธรรม หลักทศพิธราชธรรม หลักอคติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม หลักสารณียธรรม หลักอธิปไตย หลักสัปปุริสธรรม นอกจากนี้ผู้นำยังต้องรู้จักใช้หลักธรรมในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง ในผลของการศึกษายังพบว่าผู้นำที่มีปัญหาในการบริหารงานกับผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาส่วนหนึ่งสืบเนื่องจากการขาดภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยหลักธรรม

^๗ ธนวิสน์ คงสระบัว, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธศาสนาของผู้นำชุมชนตามความคิดเห็นของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , อ่างแล้ว.

ดังกล่าวเป็นประการสำคัญ^๙ และมีความพร้อมในการที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อช่วยเหลือคนอื่นอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **กฤติมา ไทยยานันท์** ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลตามความเห็นของเจ้าหน้าท้องถิ่นการบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นต่อคุณลักษณะที่แสดงถึงภาวะผู้นำตามสภาพจริงของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า ภาพรวมมีภาวะผู้นำตามสภาพจริง อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่นายกองค์การบริหารส่วนตำบล มีภาวะผู้นำตามสภาพจริงด้านบุคลิกภาพ รองลงมาด้านความรู้ความสามารถ น้อยที่สุด ด้านคุณธรรมจริยธรรม ส่วนคุณลักษณะที่แสดงถึงภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ภาพรวมมีภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ ด้านบุคลิกภาพ รองลงมา ด้านคุณธรรมจริยธรรม น้อยที่สุด ด้านความรู้ความสามารถ^๙

การศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝ่ายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ นั้นเป็นแนวทางที่ทำให้ผู้บริหารต้องรู้จักส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรให้ได้ใช้ความคิดริเริ่มใหม่ๆ ในการปฏิบัติงานในการกำหนดค่าตอบแทนและประโยชน์ที่เกื้อกูลแก่บุคลากรตามผลงานที่ได้ปฏิบัติการประยุกต์ใช้หลักพละ ๔ ในการบริหารบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพอย่างยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ การให้ความรักความเมตตาเป็นกันเอง คอยช่วยเหลือเกื้อกูล ยกย่องชมเชยบุคลากรที่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน การวางตนเป็นกลาง ไม่เอนเอียงในการจัดบุคลากรให้เหมาะสมแก่ตำแหน่งหน้าที่การงาน ส่งเสริมให้บุคลากรไปฝึกอบรมความชำนาญเฉพาะด้าน มีการประพฤติตนเป็นกลาง เหมาะกับกาลเทศะ ตลอดจนให้การสนับสนุนในการเลื่อนตำแหน่งหรือปรับระดับความสามารถตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคลซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย** ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม” พบว่า สำหรับภาวะผู้นำที่ตามหลักพุทธธรรม ผู้นำที่ดีจะต้องยึดหลัก “ธรรม” เช่น พละ ๔ เป็นต้น เป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จที่วางไว้และนำพาหมู่คณะและสังคมไปสู่ความสงบสุขและมั่นคงตลอดไป รูปแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เกิดจากประยุกต์ของภาวะผู้นำตามแนวคิดตะวันตกและหลักพุทธธรรม เพื่อทำให้เกิดการยกระดับจิตใจของผู้นำให้มีคุณธรรม

^๙ พระมหาจุ้งโรจน์ ธรรมฐิติเมธี (ศิริพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, อ่างแล้ว.

^๙ กฤติมา ไทยยานันท์, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลตามความเห็นของเจ้าหน้าท้องถิ่นการบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, อ่างแล้ว.

จริยธรรม เป็นแก่นประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นหลัก เพื่อให้สามารถนำพาหมู่คณะ องค์กร และสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนและมั่นคงตลอดไป^{๑๐}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบาย เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๑. ควรจัดโครงการอบรมพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม แก่ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้ที่สนใจ

๒. ควรจัดโครงการอบรมพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาท้องถิ่นให้กับผู้นำ และกับสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ที่สนใจ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารองค์กร

๓. ควรจัดโครงการอบรม และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้นำ ให้กับผู้บริหารสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล, ข้าราชการ, พนักงาน, เจ้าหน้าที่, ประชาชน และเยาวชน ที่สนใจในพื้นที่

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑. ผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลควรนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนการบริหารงานต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แก่องค์กรและประชาชน

๒. ผู้นำควรนำปัญหา อุปสรรค ที่ได้จากการศึกษามาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้้องค์การบริหารส่วนตำบลได้มีการพัฒนามากยิ่งขึ้น

๓. ผู้นำควรส่งเสริมการปลูกฝังเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของคนในองค์กร และชุมชน ให้เกิดเป็นรูปธรรม ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ มาประยุกต์ใช้ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการ เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชนอื่นๆ

^{๑๐} นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, อ้างแล้ว.

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้สนใจ ได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิภาพในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง
๒. ควรศึกษาการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการ และการแก้ไขปัญหาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง
๓. ควรศึกษาแรงจูงใจของข้าราชการ, พนักงาน, เจ้าหน้าที่ ในองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง